

KOSTEL SV. VORŠILY CHLUMEC NAD CIDLINOU. RESTAUROVÁNÍ VITRAŽI.

RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM A ZÁMĚR.

Restaurátor
Jaroslav Skuhrový
povolení MK. ČR. č.j. 44/93
rok 2018

RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM VITRAJÍ CHRÁMU SV. VORŠILY V CHLUMCI NAD CIDLINOU.

Děkanský chrám sv. Voršily byl vystavěn v letech 1536 –1543 perštejnskou stavební hutí.

V oknech kostela je osazeno celkem 9 vitrají o celkové ploše 37 m². Tři okna s vitrajemi jsou v presbytáři, čtyři okna s vitrajemi jsou v chrámové lodi a dvě menší okna s vitrajemi jsou na kůru.

Všechna okna jsou osazena z exteriérové strany kostela. Z toho důvodu jsou zajišťovací krycí lišty, které jsou ze slabšího materiálu, již značně zrezivělé a předpokládám, že se budou muset ve většině případů vyrobit nové. Krycí lišty jsou na kovových předělech osazeny na šroubech a zajištěny maticemi. Mám obavu, že větší část šroubů s maticemi bude již rzí vzájemně srostlá. Šrouby předělů na kterých jsou výplně vitrají osazené jsou docela slabé a dá se předpokládat, že při uvolňování matic může docházet i k jejich utržení. Při restaurování vitrají je tedy nutné počítat i s osazením nových šroubovic do základních nosných dělicích předělů.

Všechny vitraje jsou ve svých plochách celkem zachovalé. Některé díly skel jsou mechanicky poškozené ale skla zatím zůstala v olověných vazbách. Jen u vitraje okna č.4 ve spodní výplni scházejí díly malovaných skel a několik dalších je mechanicky poškozeno tak, že nejsou v ploše celé. Poškozená spodní výplň je v místech poškození překryta deskou a nelze proto přesně zjistit kolik skel je rozbitých.

Malba na všech vitrajích je již povrchově často odskelněná a v některých místech již částečně uvolněná a opadaná. Olověná vazba výplní je na povrchu zkorodovaná, uvolněná a místy jsou výplně z toho důvodu zprohýbané.

Okno č. 1. Pravá strany presbytáře. Vitraj s postavou sv. Anežky. V dolní části je nápis s věnováním a textem: BLAHOSLAVENÁ ANEŽKO PŘIMLOUVEJ SE ZA SVŮJ LID! NA PAMĚŤ 20 VÝROČÍ OSVOBOZENÍ VLASTI VĚNUJÍ V. STŘÍBRNÝ a E. VOJÁČKOVÁ.

V dolní části okna je pravděpodobně vyklápěcí větračka. Bude třeba zjistit v jakém je stavu a je li vůbec funkční. Plocha vitraje je celkem zachovalá. Malba vykazuje znaky odskelnění o kterém je psáno výše. Doba výroby a osazení je druhá polovina třicátých let. Vitraj vyrobila firma J. Veselý Praha Karlín.

Okno č. 2. Pravá strana presbytáře. Vitraj s postavou sv. Antonína. V dolní části je věnování s textem: KU CTI A CHVÁLE BOŽÍ ZBOŽNĚ VĚNOVALI ALOIS A TONIČKA MARTÍNKOVI Z CHLUMCE n/C.

V horní části vitraje na dílu malované architektury je z části nečitelný nápis s letopočtem 1935. Malba písmen je značně poškozená odskelněním a opadáním nanesené a vypálené barvy. Z toho co je trochu vidět jsem usoudil, že tam mohlo být napsáno „ DODALA AKADEMIE 1935 MĚSTA HRADCE KRÁLOVÉ. Ale nejsem si s tímto zněním docela jistý.

Okno č. 3. Levá strana presbytáře. Vitraj s postavou neznámého světce. Podle atributů by to mohl být sv. Dominik. Nejsem však kompetentní k tomu abych to mohl určit. V horní části okna je opět na stejném místě podpis výrobce: „Navrhl a provedl J. VESELÝ KARLÍN 505“. V dolní výplni je opět text s věnováním: „K uctění památky svého vroucně milovaného manžela zbožně věnuje TONIČKA MARTÍNKOVÁ z Chlumce n/C“. Na této vitraji je několik malovaných dílů mechanicky poškozených. Výplně jsou uvolněné a vyduté.

Okno č. 4. Okno pravé strany chrámové lodě. Vitraj s postavami sv. Františky a sv. Františka. Tato vitraj je nejvíce poškozena ve spodní výplni s nápisem věnování.

Část výplně je zakryta průsvitnou deskou přes níž je vidět, že zde bylo rozbito několik dílů malovaných skel a ty jsou již vypadané z výplně. Olověná vazba je nárazem přerušena. Zůstaly v ní jen kousky původních dílů skel. Poškozeny jsou i části nápisu věnování. Poškozen je i díl s nápisem Františka. Výplně vitraje jsou vyduté. Na postavě sv. Františky je mechanicky poškozená draperie pláště. Část ji úplně schází a je provizorně nahrazena nemalovaným sklem. Vypadá to, že tento díl draperie je ještě prasklý ve spodní části. Nad postavou sv. Františky v dílech oblohy byl při neodborné opravě nahrazen modrý scházející díl čirým sklem. Nápis v dolní výplni není možné celý přečíst protože je částečně zakryt deskou a navíc poškozen. Lze přečíst jen: „NA PAMĚŤ NAŠICH DRAHÝCH RODIČŮ A NEZAPOMEN..... DÍTEK RUDOLFA A HÁNOVÉ, VĚNUJÍ M.....ZIKMUND A FRANTIŠKA..... L.P. 1906. Vitraj toto okna je v nejhorším stavu.

Okno č. 5. Vitraj s postavami sv. Barbory a sv. Václava. Ve spodní výplni je opět nápis s věnováním: „PAMÁTCE SVÝCH MILOVANÝCH RODIČŮ VĚNUJE JINDŘICH JAROSCHKA L.P.1906. Jeden díl červeného pozadí nápisu byl rozbit na své levé straně. Průstřel udělal díрку do skla a kolem průstřelu je velká čirá ložna v přejímaném skle. Od dírky je sklo rozpraskané do pavouka. Díl se bude muset vyměnit. Pravá ruka sv. Barbory je mechanicky poškozená a také rozpraskaná do pavouka. Skla z olověné vazby zatím nevypadla. Mechanicky poškozená místa jsou i v jiných částech vitraje. Olověná vazba je již uvolněná a v plochách výplní zprohýbaná. Malba vitraje je na mnohých místech značně poškozená odskelněním. Ve vlasech sv. Barbory již prosvítají světlá místa. Světlá místa jsou vidět i na mnoha jiných místech ve vitraji. Na tomto okně i na vitráži okna č. 4 jsem nenašel podpis výrobce.

Okno č. 6. a č. 9. jedná se o menší okna na kůru s jednou výplní s malovaným emblémem s motivem sv. Cyrila a Metoděje. Tyto vitraje jsou v ploše zachovalé olověné vazby obou vitrají jsou uvolněné a ve spodní části prosedlé. Malba na postavách je místy odskelněná. Je to vidět hlavně v malbě vlasů a vousů. Rozsah poškození malby se nejlépe pozná až po rozebrání z olověné vazby a umytí jednotlivých dílů skel výplní. U výplně okna č. 9 je jeden nemalovaný světle modrý díl mechanicky poškozen.

Okna č. 10 a 11 na levé straně chrámové lodě. Vitraje s malovaným rostlinným ornamentem kobercového typu jsou v ploše celkem zachovalé. I když jsou výplně okna osazovány z exteriéru je ostění z interiéru u výplní dosti poškozené. Co se týká malby, vypadá to že malba na obou vitrajích byla kombinace tisku a ruční domalby středových tahami malovaných výplní květů a listů. Tato středová lineární tahová malba je místy narušena odskelněním. Na některých místech jsou malované tahové části již přerušované. Hlavní kontury jsou někde také již děravé. U nich ale je možné že to vzniklo nedokonalým tiskem. To je možné odpovědně posoudit až po rozebrání výplní a umytí skel. U vitraje okna č. 11 je viditelně mechanicky poškozený jeden krajový díl sousedící s malovanou bordurou vitraje. Ten bude muset být nahrazen novým dílem.

Ve spodní výplni okna č. 10 je nápis: „SV. ANTONÍNE PROS ZA NÁS“. V pravém dolním rohu spodní výplně je podpis výrobce vitraje. Je to: „J. VLASÁK PRAHA (poslední písmeno nebo číslice nelze přečíst. U okna číslo 11 je ve spodní výplni opět podpis výrobce J. VLASÁK PRAHA...(poslední číslice nebo písmeno opět nešlo přečíst). Dále je zde nápis s věnováním: „VĚNOVALI D: EMIL SCHERKS S CHOTÍ RÓZOU L.P.1906. Olověná vazba výplní je již uvolněná a výplně jsou zprohýbané.

Vitraje všech oken jsou velmi znečištěné letitým nánosem nečistot. Vitraje oken v presbytáři a na kůru jsou z poloviny třicátých let a tedy přibližně 83 let osazené. Vitraje v chrámové lodi jsou z roku 1906 a tedy ještě starší. Každopádně je všechny doporučuji vyjmout z ostění oken

a kompletně zrestaurovat a přeložit do nové olověné vazby. Před zpětným osazením zrestaurovaných vitrají doporučuji opravit ostění a niky oken z interiéru i exteriéru včetně jejich výmalby. U vitrají oken 1,2,3,4,5,10,11, doporučuji osadit okapnice na sběr zkondenzované vody z Titanzinku. Osm až deset centimetrů před zrestaurované vitraje by měly být osazeny z exteriéru nové ochranné sítě z pozinkovaného a natřeného, nebo z nerezového materiálu.

Na závěr bych se ještě rád zmínil o okénku v zákristii. V něm sice není osazená vitraj ale dřevěný rám je ještě původní. Křídlo rámu je rozebíratelné. V rozích jsou jeho díly spojeny kolíčky. Původní ručně vyrobené okenní sklo je vsazeno do drážek v rámu. Osazené sklo v drážkách není ničím tmeleno. Aby se takovýto rám mohl vysklít nebo zasklít musí se rozebrat. Jen pro informaci: skla do těchto rámu musí být vždy nařezána v přesném rozměru tak aby se po vložení do drážek dílů křídla mohlo křídlo opět sestavit a zajistit v rozích kolíčky. Nesmí být větší ani příliš malé. Doporučuji rám i křídlo okna zrestaurovat. Při rozebírání křídla je nutné dát pozor na vložené, ručně vyrobené sklo. Tato skla bývají často hodně slabá.

Vypracoval dne 14.7.2018

Jaroslav Skuhřavý, restaurátor vitrají
povolení MKČR čj. 44/93
Janov 27, 473 01 Nový Bor.

Restaurátorský záměr na restaurování vitrají oken kostela sv.Voršily v Chlumci nad Cidlinou.

U všech vitrají před demontáží výplní z ostění oken bude provedena fotodokumentace současného stavu. Nakreslí se pracovní nákres každého okna s odpovídajícím dělením. Každá výplň bude očíslována na své ploše a se stejným číslem bude označena i na připraveném nákresu. Plochy výplní se přelepí fixační lepenkou tak, aby se výplně zajistily proti rozpadnutí při vyjímání z ostění a další manipulaci. Výplně se vyjmou z ostění oken. Pro zajištění přesného tvaru výplní kružeb se vyrobí pracovní šablony jednotlivých výplní. Zkontrolují se kovové předěly oken v jakém jsou stavu. Vše bude očištěno od starého tmelu a dalších nečistot. Poškozené zajišťovací lišty se podle původních vyrobí nové. Poškozené a utržené nosné trny výplní budou v kovovém předělu odstraněny odvrtáním a nahrazeny novými ve stejné síle materiálu. Než se vitraje zrestaurují proběhnou opravy poškozených kovových částí. (Výměna nebo doplnění nosných trnů výplní, náhrady dožilých kovových zajišťujících lišt, doplnění a nátěr všech kovových výztuh výplní.) Všechny původní i nové kovové díly budou natřeny jednou základní a dvakrát vrchní černou, grafitovou, kovářskou barvou.

Okna budou provizorně zasklena a vyjmuté výplně budou převezeny do ateliéru restaurátora.

Dovezené výplně se v ateliéru ještě znovu jednotlivě vyfotografují na prosvětlovacím stole.

Po provedené fotodokumentaci se z každé výplně vyrobí dvě papírové kopie vedení olov. Na tyto papírové kopie se zaznamenají všechny potřebné údaje (rozměr výplně, uložení výztuh, šířky olov, poškozená místa atd.). Jedna bude sloužit pro uložení skel z rozebraných výplní a druhá jako podklad ke skládání. Výplně se rozeberou ze staré olověné vazby a skla se uloží do odměřecích nádrží z důvodu uvolnění nečistot. Následně se každý skleněný díl ručně omyje a uloží na připravené papírové kopie přesně na své původní místo ve výplni. Vyrobí se šablony ve tvarech scházejících nebo hodně poškozených skel a podle vyrobených šablon se nařezají skla nová ve stejném druhu a barvě jako byly původní.

Na nově nařezaná skla, která nahrazují původní malované díly se namalují kopie původní malby sklářskou barvou případně stříbrnou lazurou. Původní malované díly vitrají se plošně podle potřeby zrestaurují přemalováním sklářskými vypalovacími barvami. Nově namalované díly a zrestaurovaná malba na sklech vitrají se vypálí ve sklářské vypalovací peci na potřebnou teplotu přitavení nanesených barev k základnímu sklu. Zvláštní pozornost se musí věnovat vitrajím s figurální malbou. Zde je použito jemné stínování v nízkých nánosech barvy. Tady se musí dobře hlídat přilnavost malby k základnímu sklu aby nedošlo k plošnému smytí malby. Než se začne původní malba restaurovat, je třeba provést zkoušky jestli se nové dnes používané barvy spojí s nanesenými původními barvami. Po vypálení malovaných dílů se zrestaurovaná skla uloží zpět na svá místa na kopiích.

Vyrobí se olověné profily v potřebné šířce, odpovídající původní olověné vazbě a výplně se složí do požadovaných rozměrů a tvarů. Zaletují z obou stran cínem Sn60. Hotové pláty se

z exteriérové strany přetmelí zředěným sklenářským tmelem a vyčistí z obou stran pilinami od pracovních nečistot.

Na výplně se ze strany kde původně byly naletují úchyty kovových výztuh a výplně se opět z této strany vyčistí od nově vzniklých pracovních nečistot pilinami.

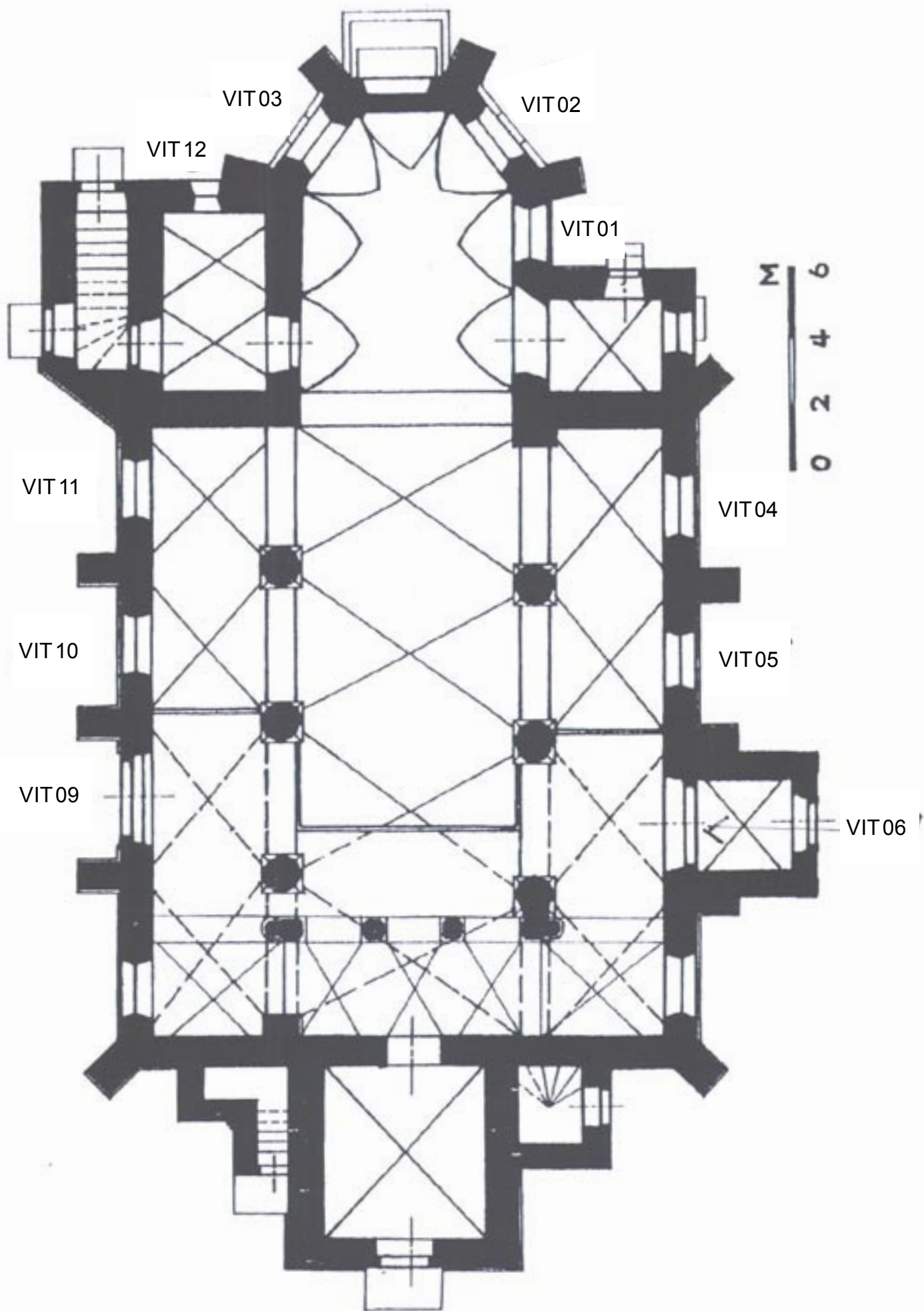
Zrestaurované vitraje se převezou zpět do kostela sv. Voršily. Montáž vitrají se provede následujícím způsobem. Výplně se budou osazovat do zrestaurovaného ostění oken. Kovové předěly, jejich trny a zajišťovací lišty budou tedy kompletně předem zrestaurované a natřené. Na kovové předěly a na dosedací plochu ostění se nanese sklenářský tmel a výplně se do takového podloží uloží. Na dosedací plochy zajišťovacích lišt se opět nanese tmel a lišty se nasadí na nosné trny na předělech. Po citlivém dotlačení k výplním se lišty zajistí na kovových trnech maticemi. S ohledem na původní uložení kovových výztuh na výplních se do ostění na obou stranách osadí kovové výztuhy (ty musí být předem ošetřené jako ostatní kovové části oken) a k nim se přichytí předem naletovanými úchyty plochy všech výplní. Po takovémto zajištění pevného osazení výplní bude přebytečný vytlačený tmel z interiéru i exteriérové strany odříznut. Na spodní straně předělů do roviny a na vrchní straně předělů se vytvoří mírná šikmá plocha po které bude moci voda stékat a nebude se tam zadržovat jako se dělo když by se tmel odřízl jen do roviny. Na spodní část okna se napevno osadí připravené okapnice. V nich se po osazení zajistí spodní část spodní výplně. V ostění se výplně zapraví maltou a štukem a celá plocha vitrají se vyčistí od pracovních nečistot.

V Janově dne 14.7.2018 vypracoval

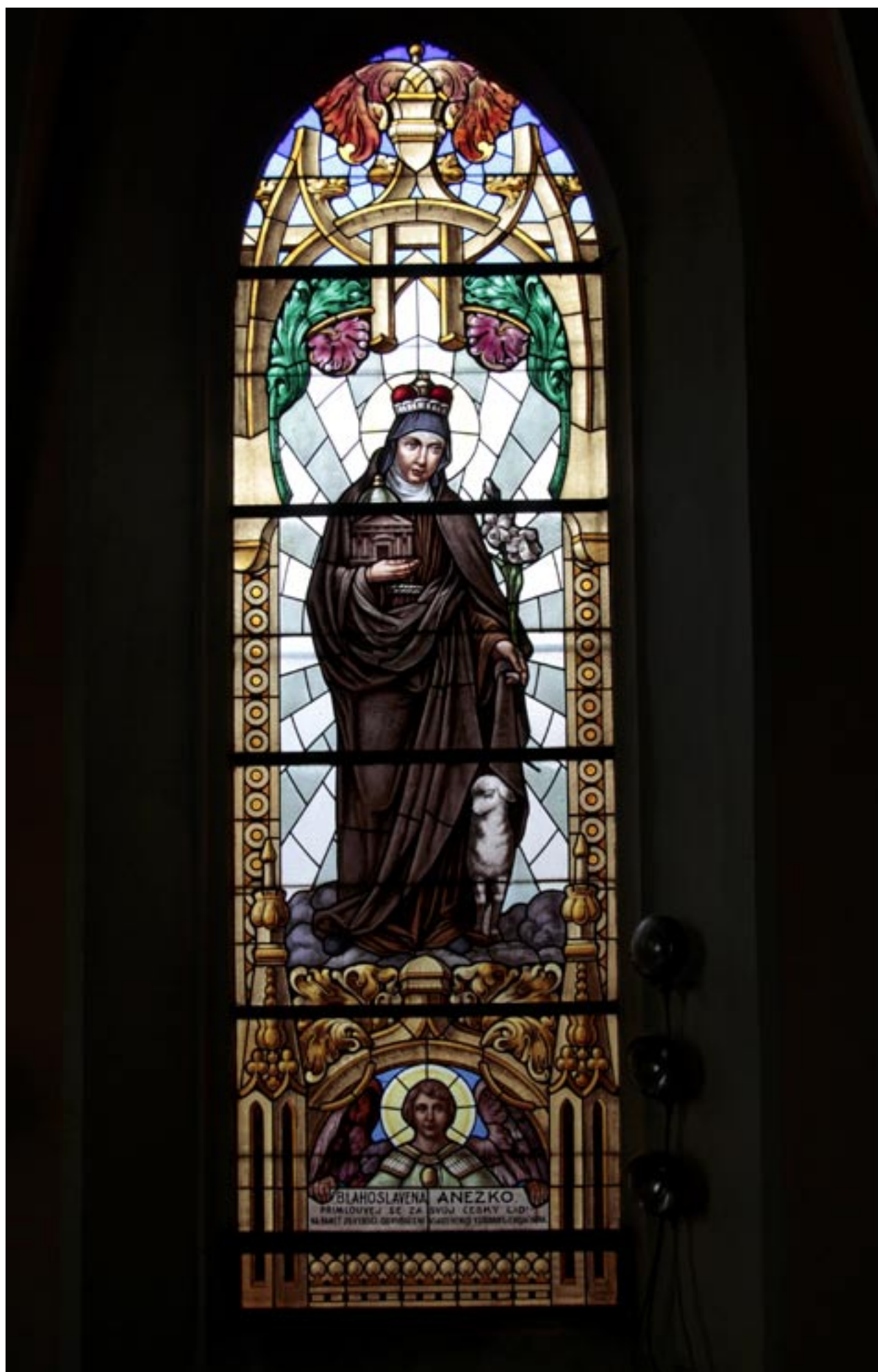
Jaroslav Skuhřavý – restaurátor vitrají
povolení MKČR č.j. 44/93
Janov 27, 473 01 Nový Bor.

tel: +420487753505, mobil: +420605820948
e-mail: jaroslav.skuhravy@gmail.com

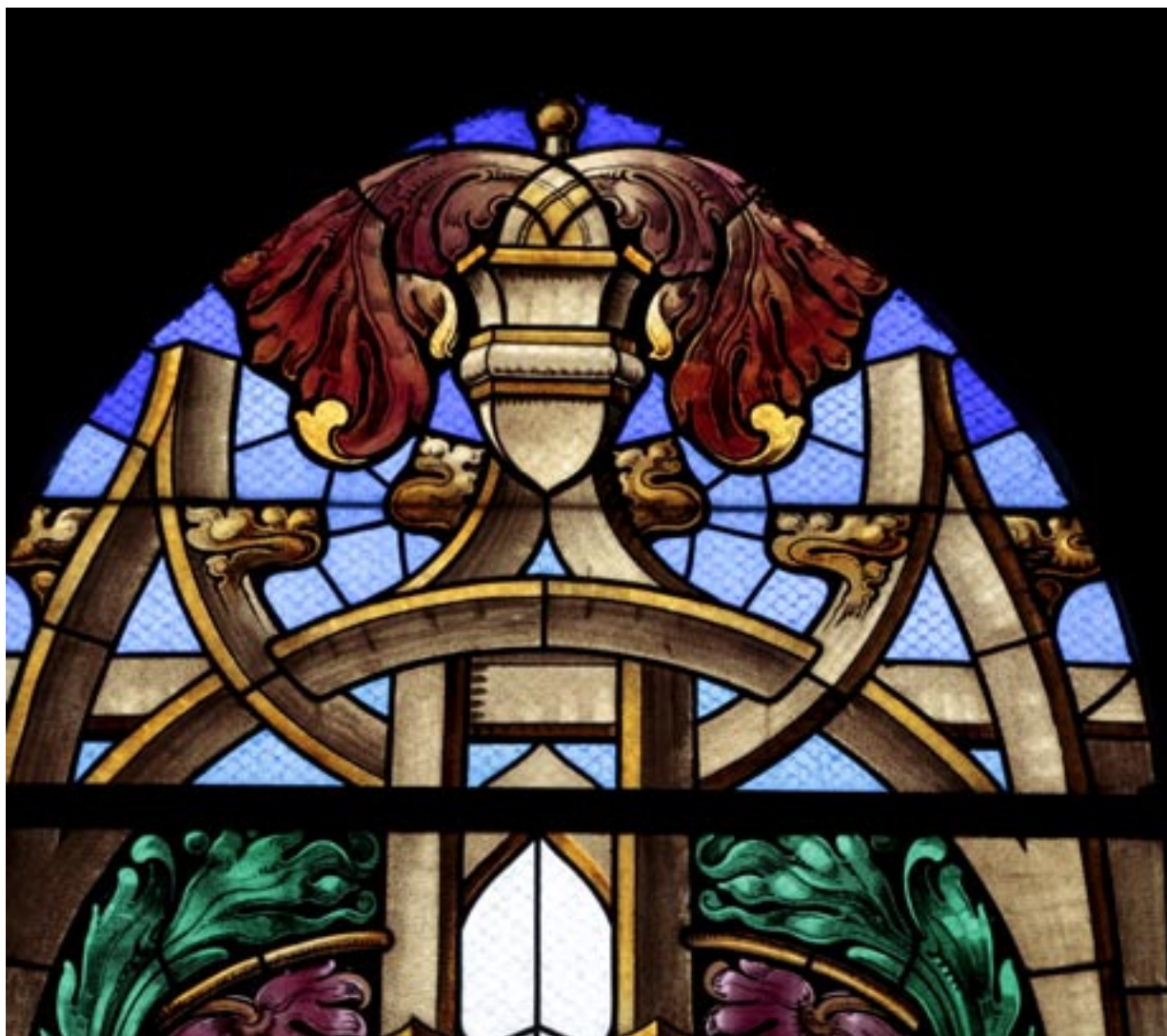

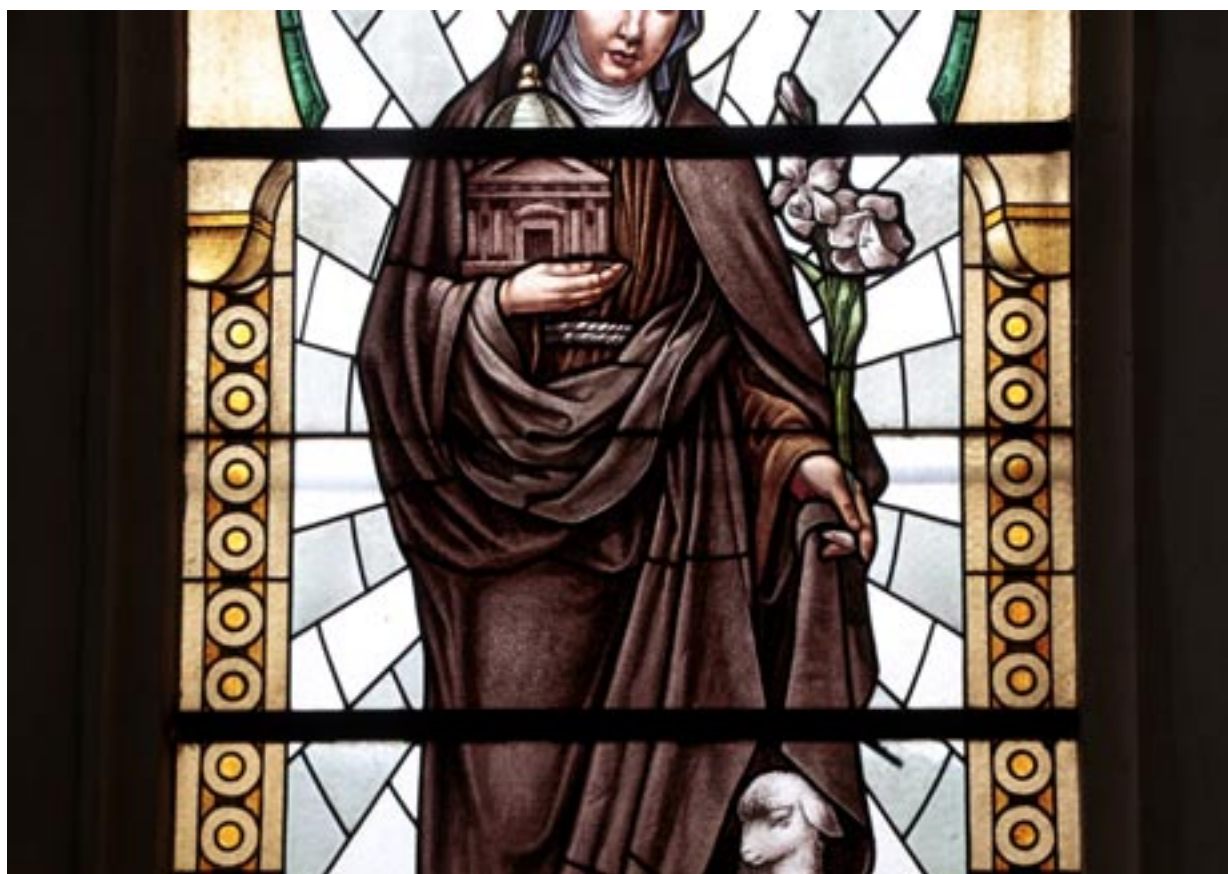
VIT01

Vitraj s postavou sv. Anežky. Plocha vitraje je celkem zachovalá.
Výplně jsou však již uvolněné a deformované.

Vrchní část vitraje. Na snímcích je vidět, že výplně jsou vyduté.
Malba se bude muset zrestaurovat na celé ploše vitraje.

Střední část vitraje.

Spodní část vitraje s nápisem dárce. Spodní úzký díl je zřejmě vyklápěcí větračka. Na výplni větračky je podpis výrobce. Na spodním snímku je vidět vydutí výplně.

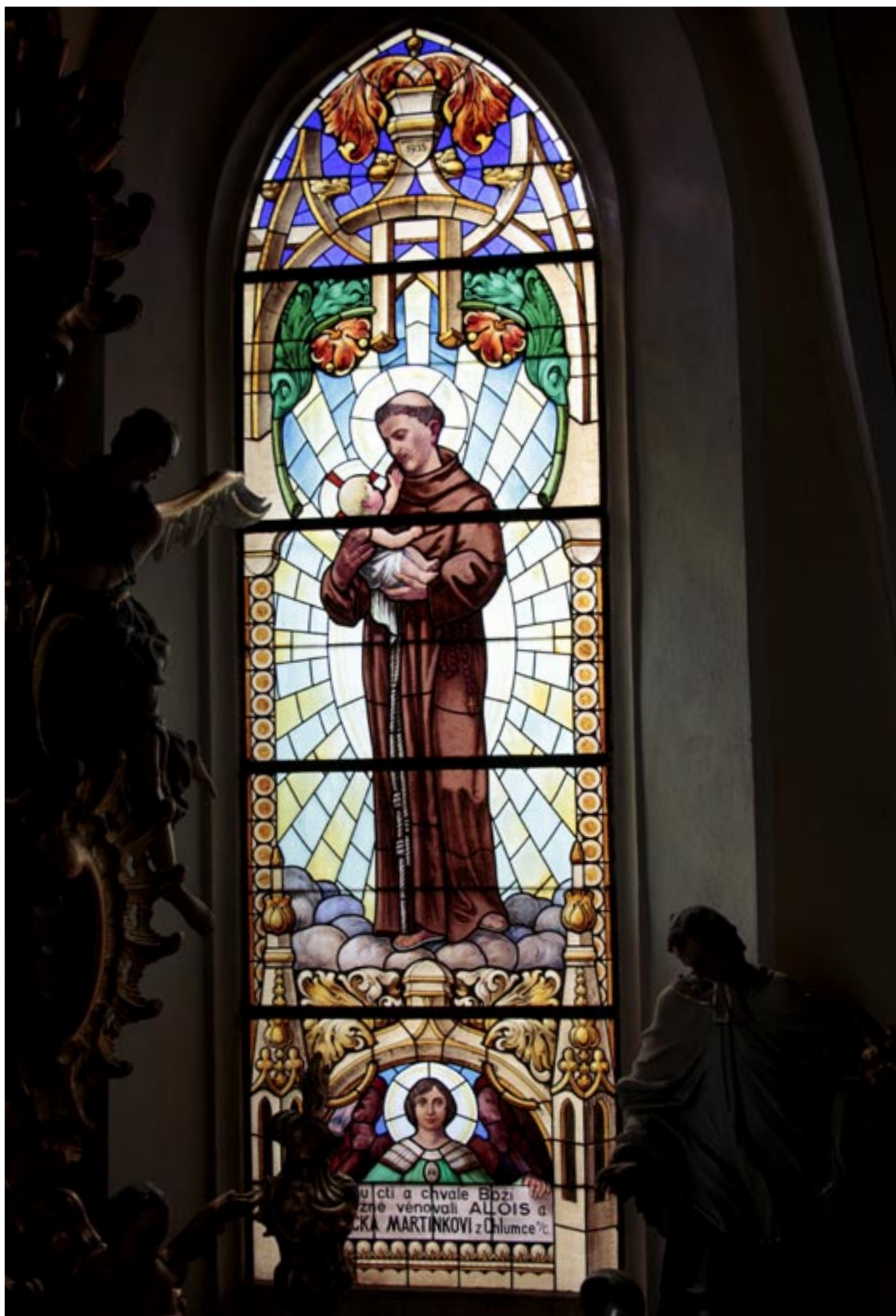

Detail s podpisem výrobce.

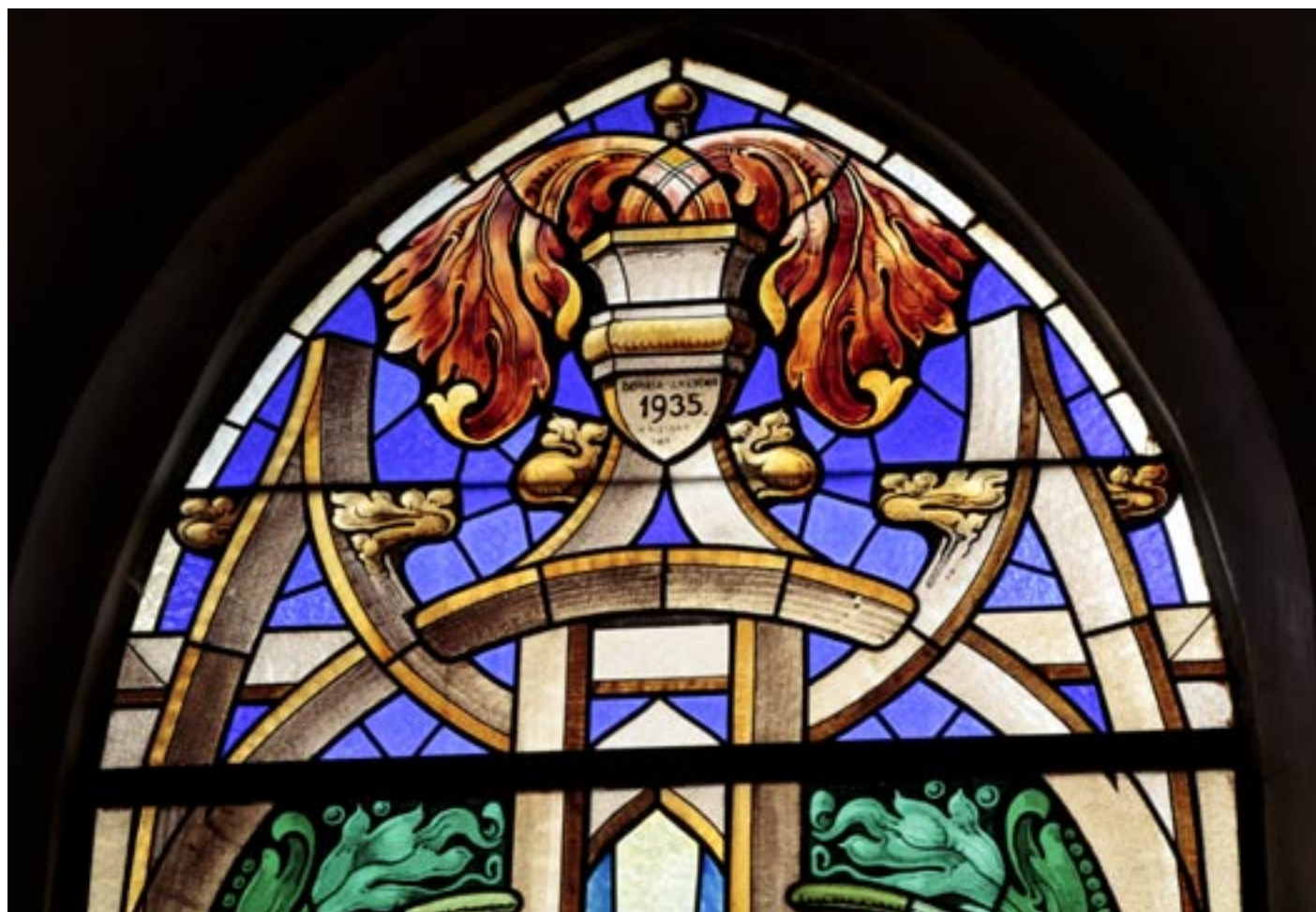

Vitraj s postavou sv. Anežky. Pohled z exteriéru.

VIT02

Vitraj s postavou sv. Antonína. Plocha vitraje je celkem zachovalá.
Výplně jsou však již uvolněné a deformované.

Horní část vitraje s částečně nečitelným textem. Malbu na celé vitraji bude třeba zrestaurovat.

Středové díly s postavou sv. Antonína

Spodní část vitraje s postavou sv. Antonína.

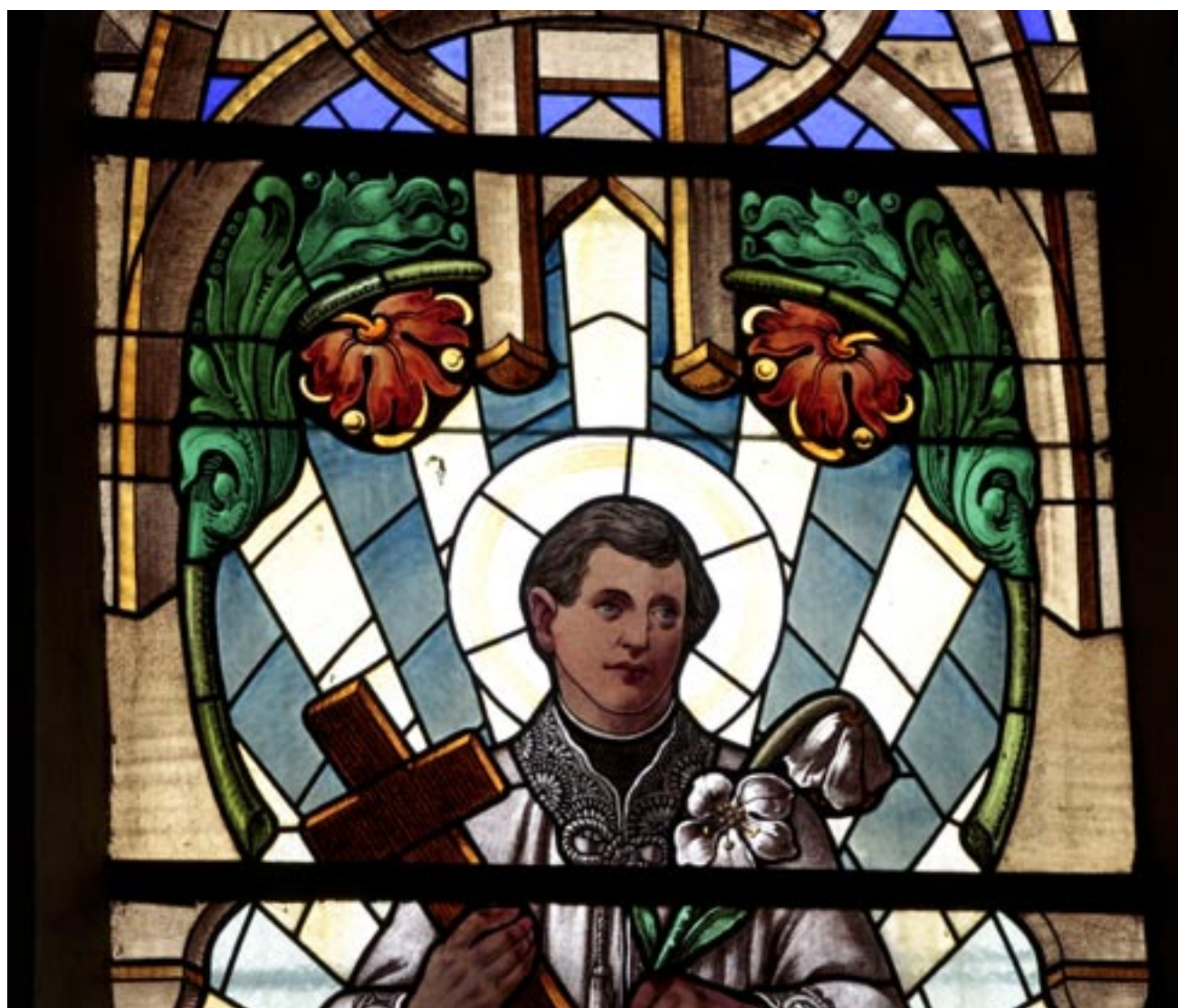
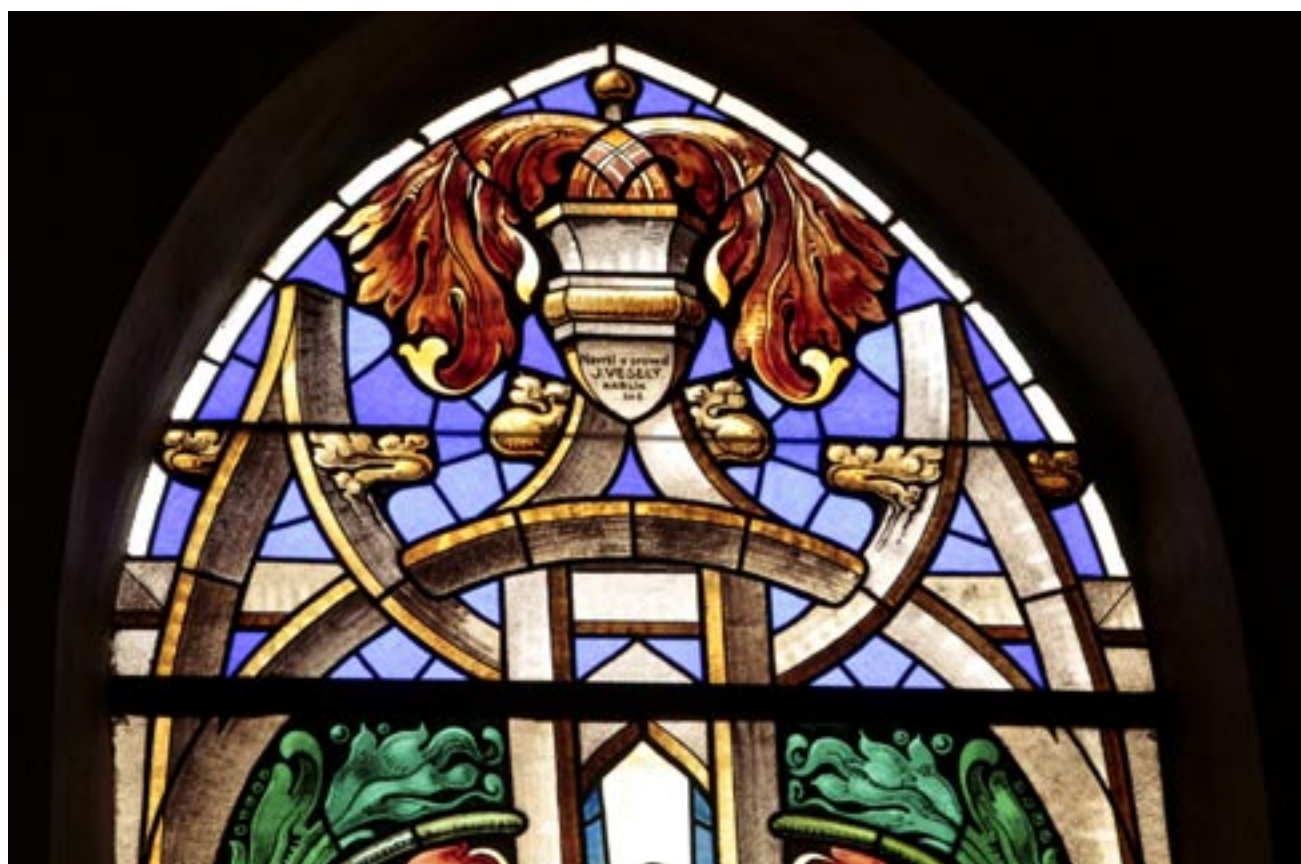

Okno s vitrají se sv. Antonínem. Pohled z exteriéru.

VIT03

Vitraj s postavou neznámého svěťce. Ve vitraji je většší množství skel popraskaných. Výplně jsou uvolněné a deformované.

Horní část vitraje.

Střední část vitraje se záznamem poškozeného dílu.

Spodní část vitraje s textem věnování a přiblíženým detailem s mechanicky poškozenými díly.

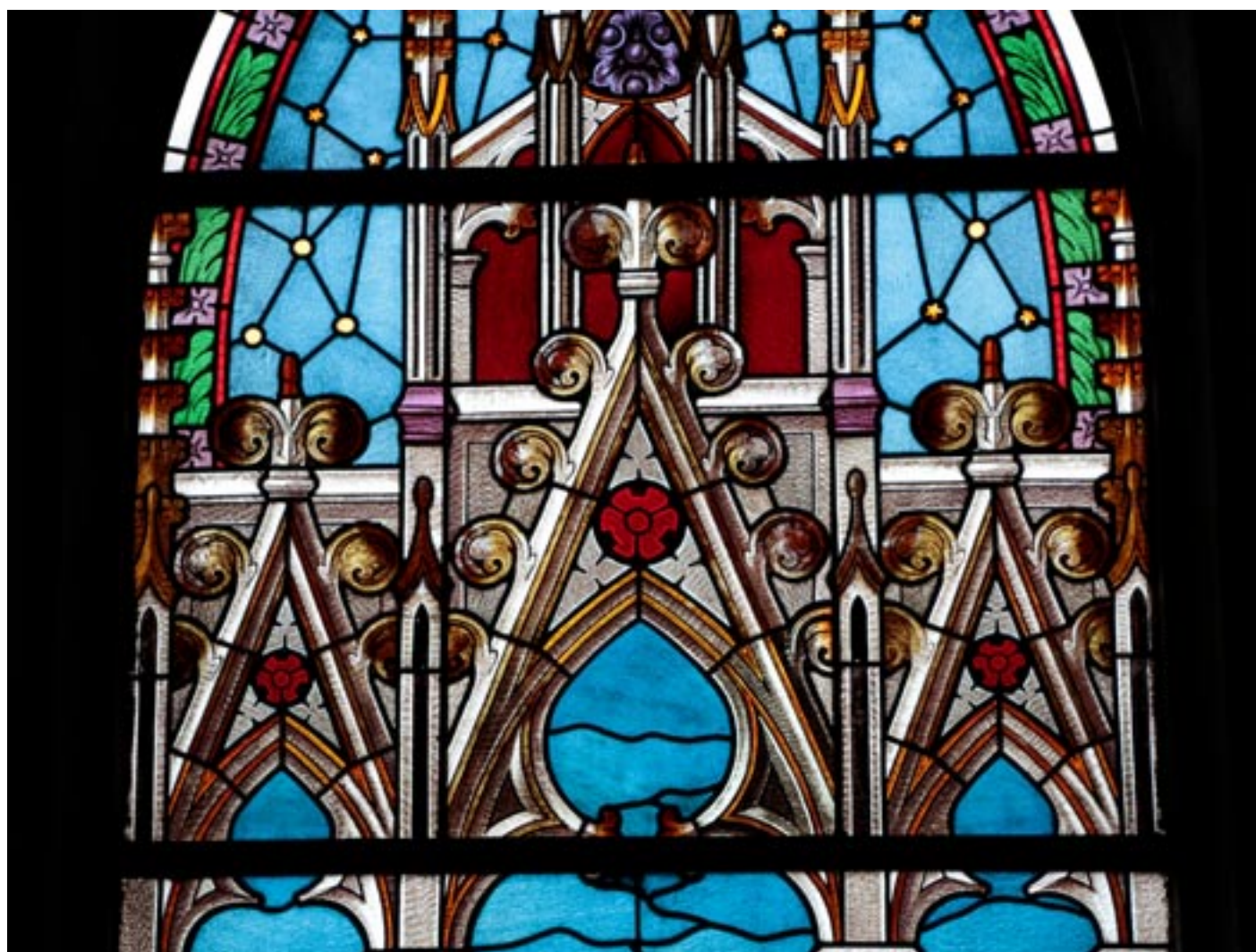
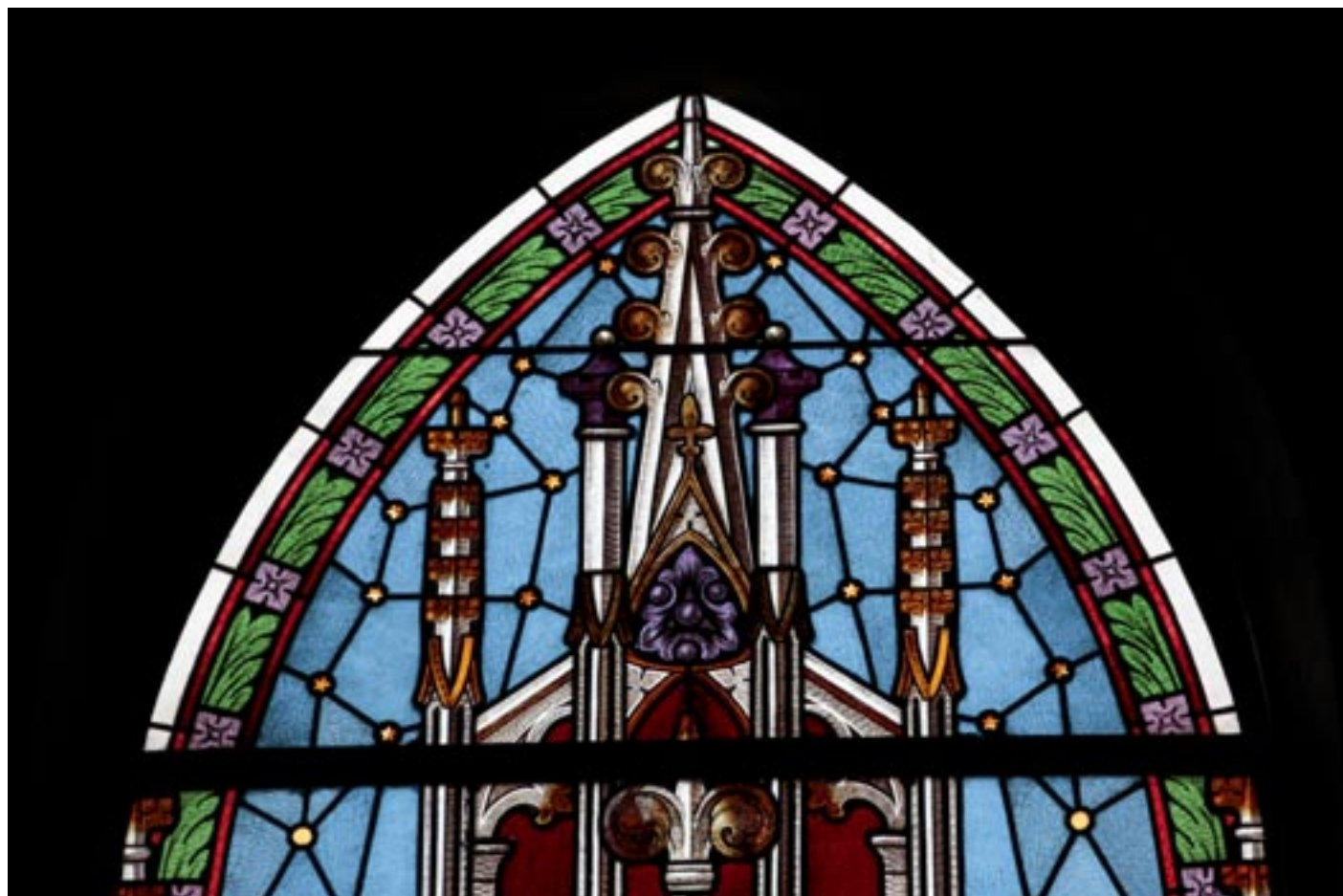

Pohled na okno s vitrají VIT03 z exteriéru.

VIT04

Vitraj s postavami sv. Františky a sv. Františka. Tato vitraj je nejvíce poškozená.

Záznam horní části vitraje

Střední část vitraje. I v postavách figur jsou poškozené díly.

Horní polovina figur a detail s poškozenými díly. Druhotně osazený světlý díl nad svatozáří se musí vyměnit za modrý a domalovat stejným způsobem jako jsou okolní díly oblohy.

Details s poškozenými díly.

Ukázka poškození spodní výplně.

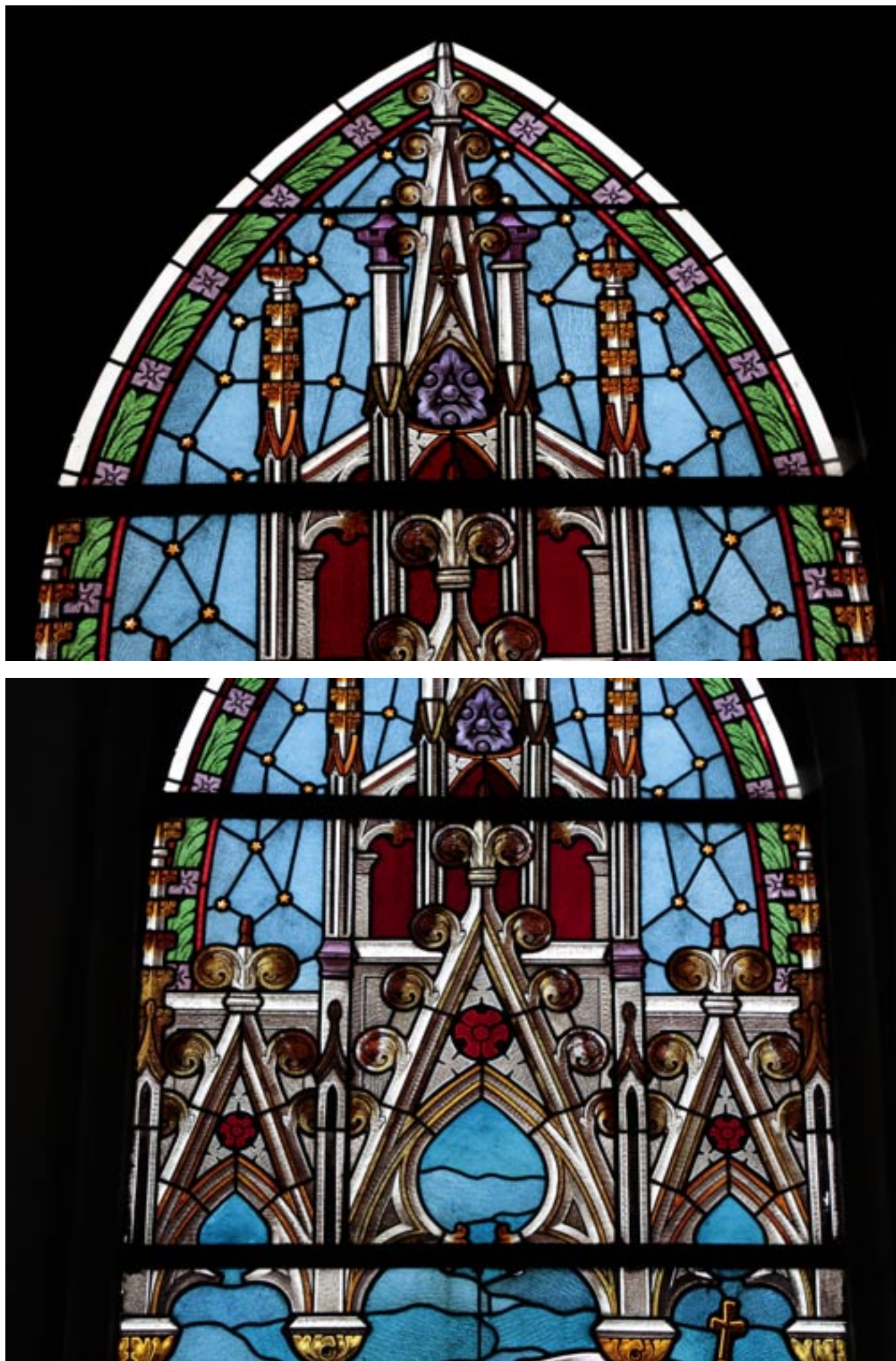

Pohled na okno VIT04 a jeho vitraj zvenčí

VIT05

Pohled na vitraj s postavami sv. Barbory a sv. Václava.

Horní část vitraje.

Pohled na horní část vitraje z boku. Při bočním pohledu je lépe vidět deformované plochy výplní.

Středová část vitraje s postavami.

Přiblížený pohled na figury vitraje. Je zde vidět pokračující odskelňování malby. Ve vlasech sv. Barbory i na ratolesti jsou již světlá místa. Pravá ruka sv. Barbory je rozpraskaná do pavouka.

Detaily výplní. Mezi skly a olovy jsou vidět mezery, jsou zde vidět prasklá skla, u kovového předělu je vidět světlý flek po odskelněné a opadané malbě. Na dolním snímku je vidět prostřelený díl skla ve spodní výplni.

Spodní část vitraje a její detail s dalším prostřeleným sklem.

Okno VIT05, pohled z exteriéru.

VIT06

Menší okno s vitrají na pravé straně kůru s kulatým emblémem v němž je malba sv. Cyrila. V ploše vitraje nejsou žádné prasklé díly. Výplň je však uvolněná a ve spodní části značně prosedlá směrem dovnitř.

Pohled na okno VIT06 z exteriéru

VIT09

Menší okno s vitrají na levé straně kůru s kulatým emblémem v němž je malba sv. Metoděje.
V ploše výplně je jeden díl nemalovaného skla rozbitý. Jinak je plocha vitraje v pořádku.
I tato výplň je v dolní části prosedlá.

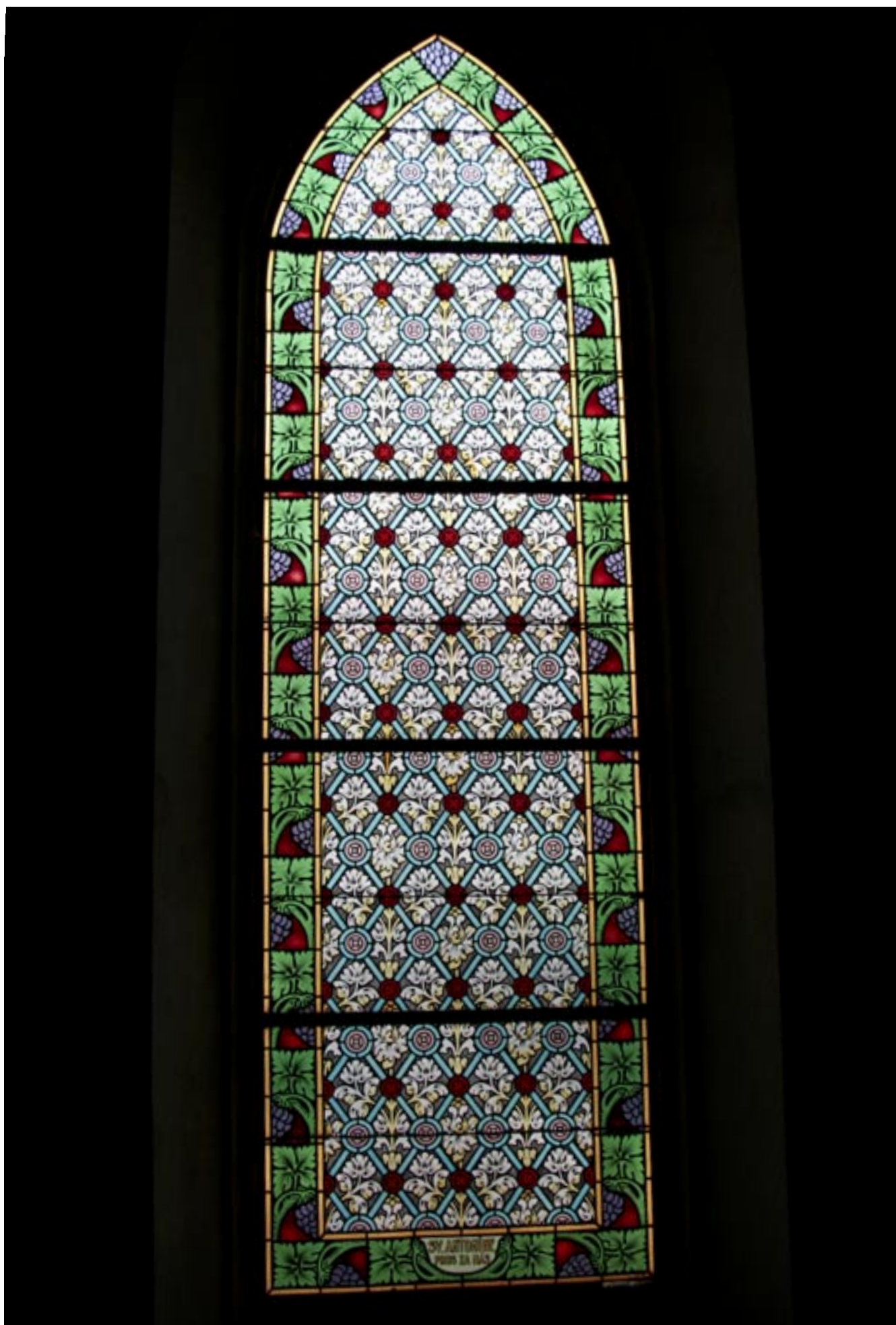
Horní foto: Detail poškozeného dílu vitraje.

Dolní foto: Přiblížený pohled na malbu sv. Metoděje. Ve vlasech a vousech je malba již narušená.

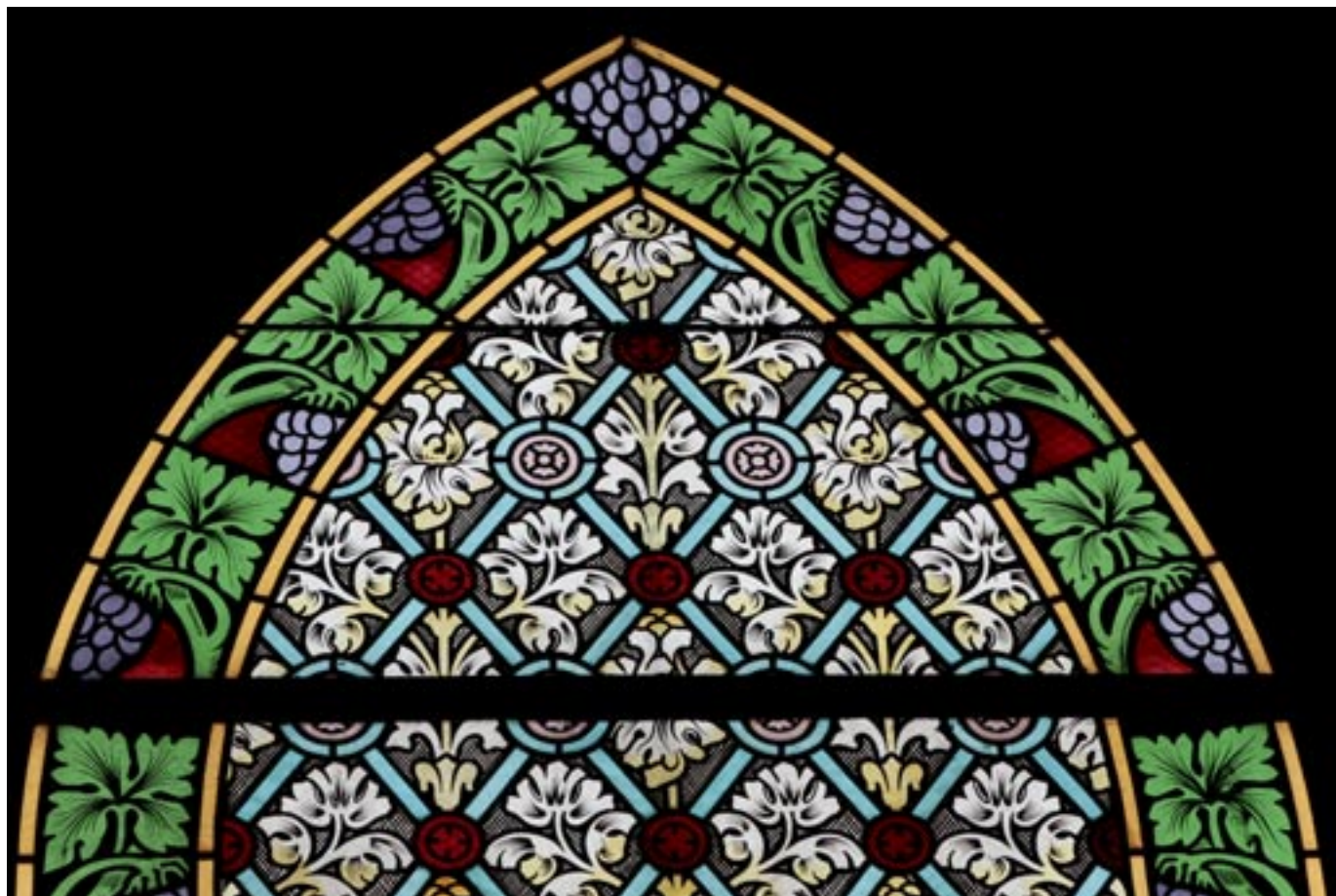
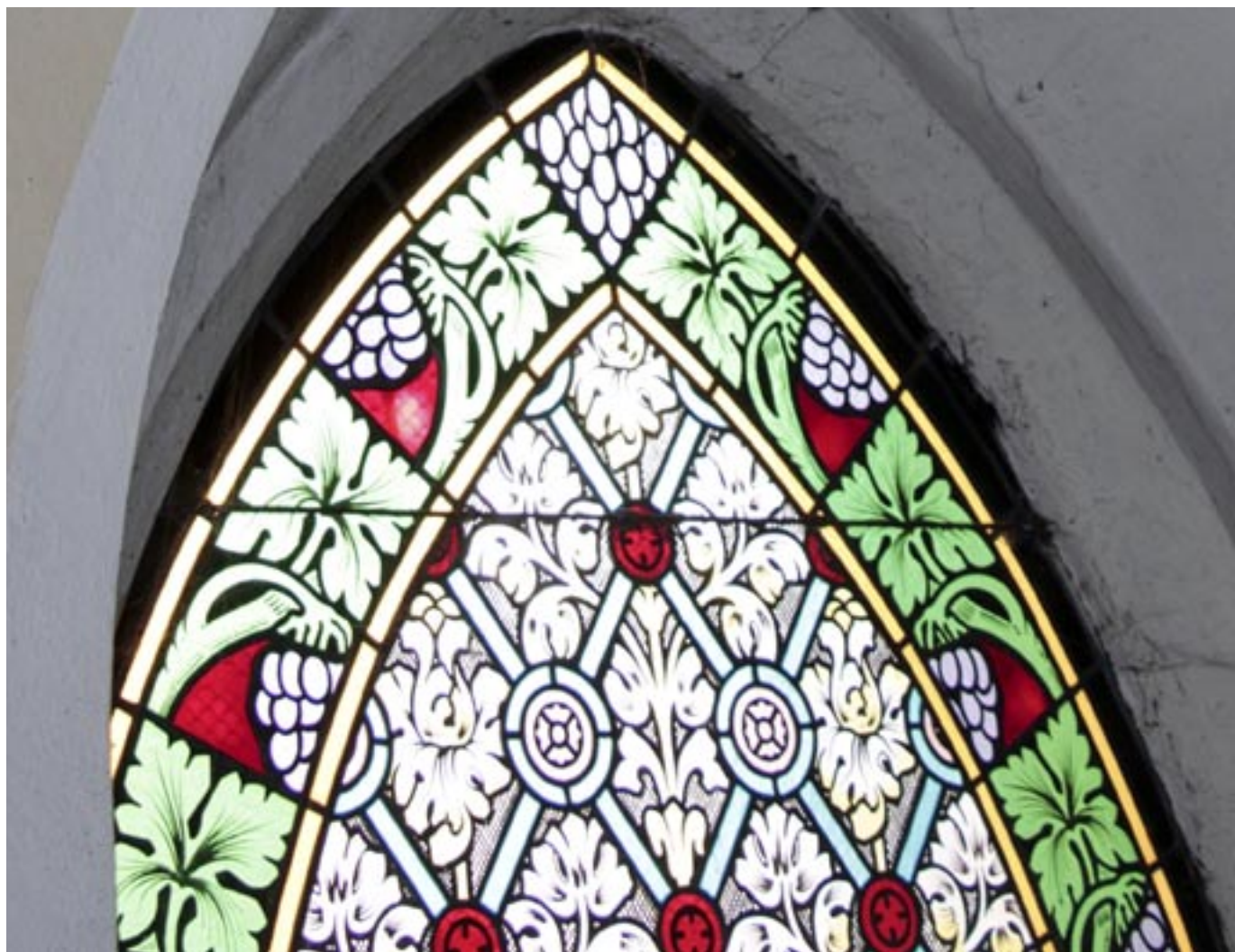

Okno VIT09 pohled z exteriéru.

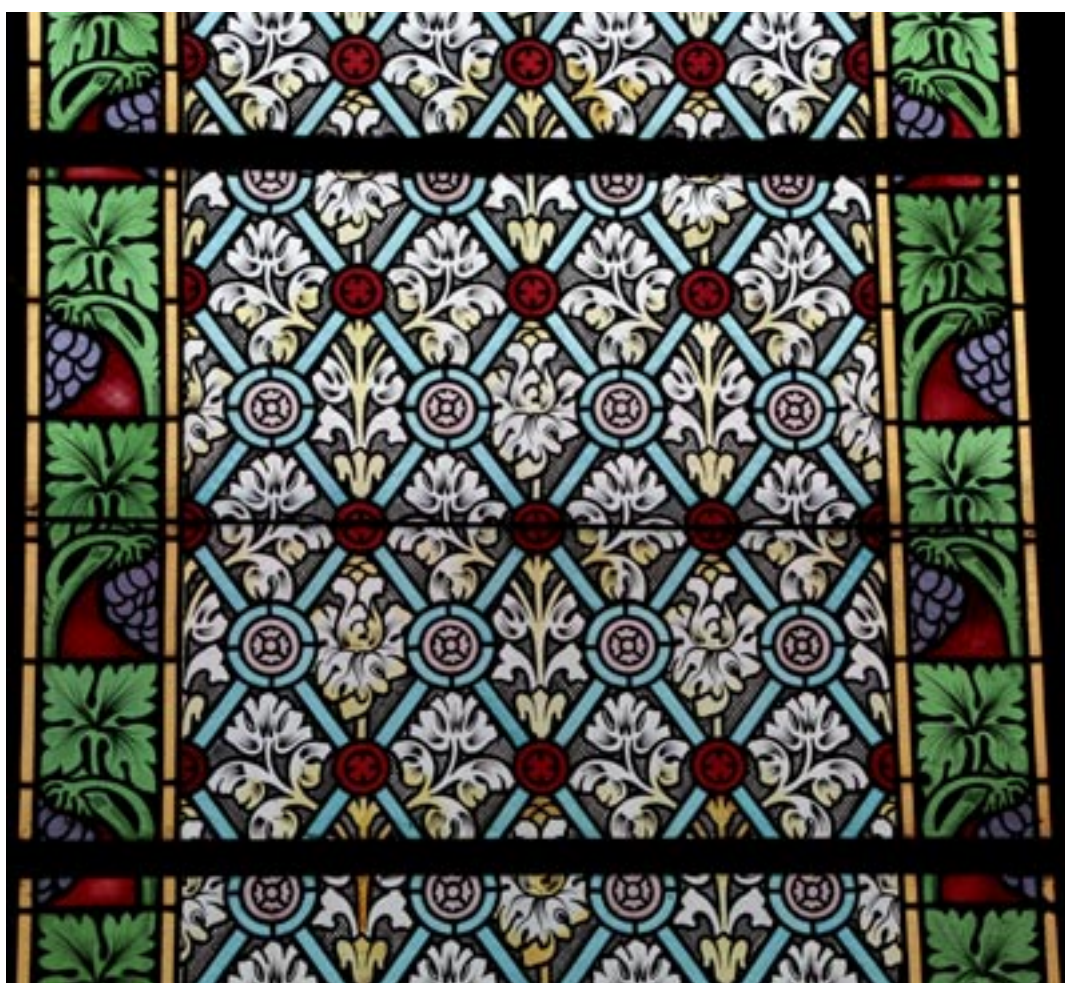
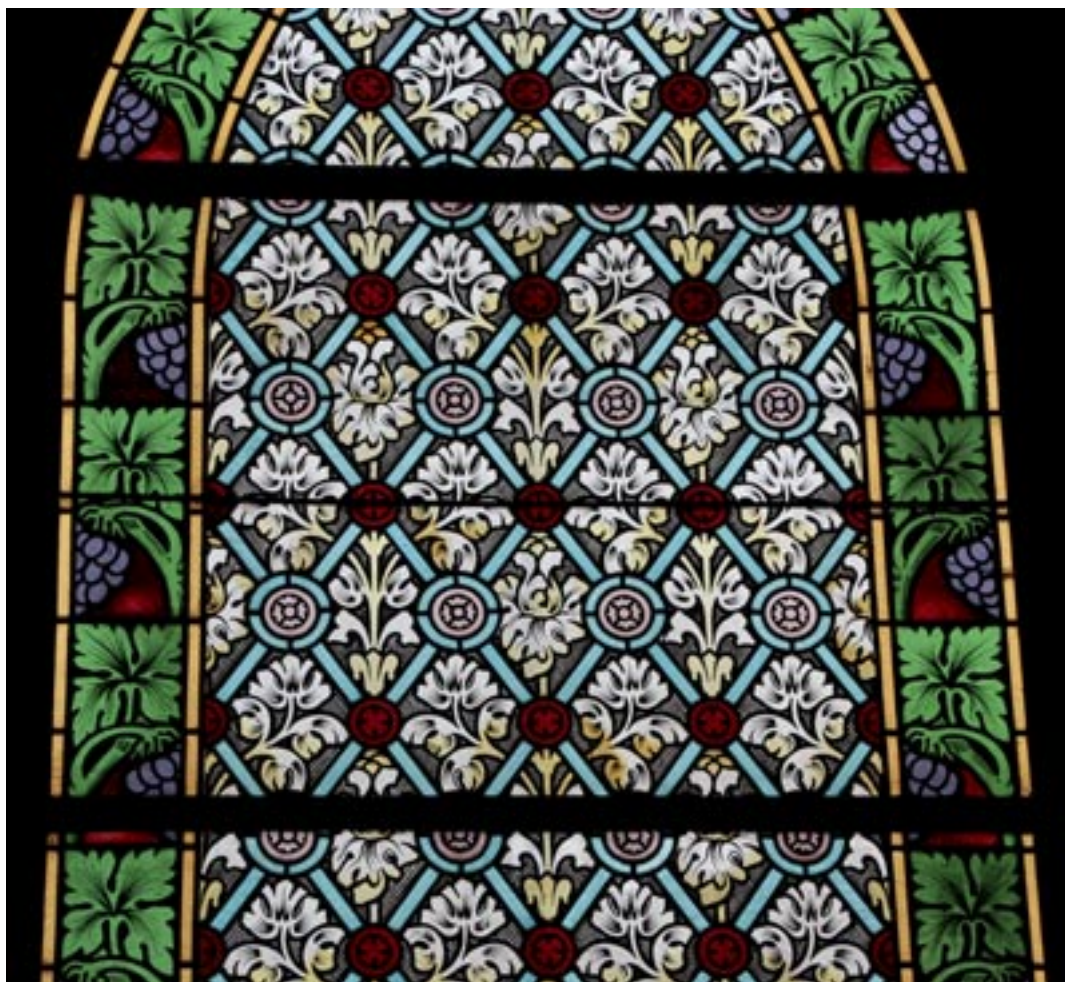
VIT10

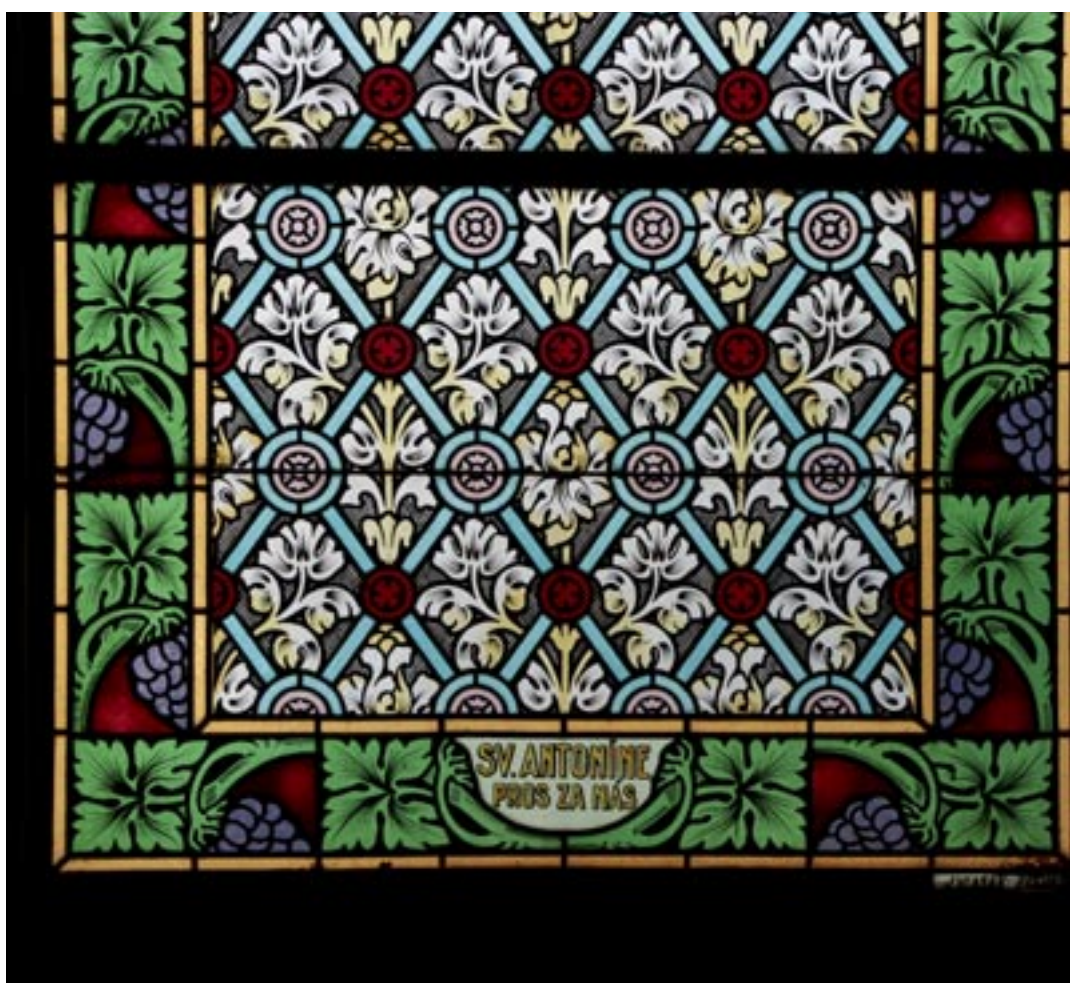
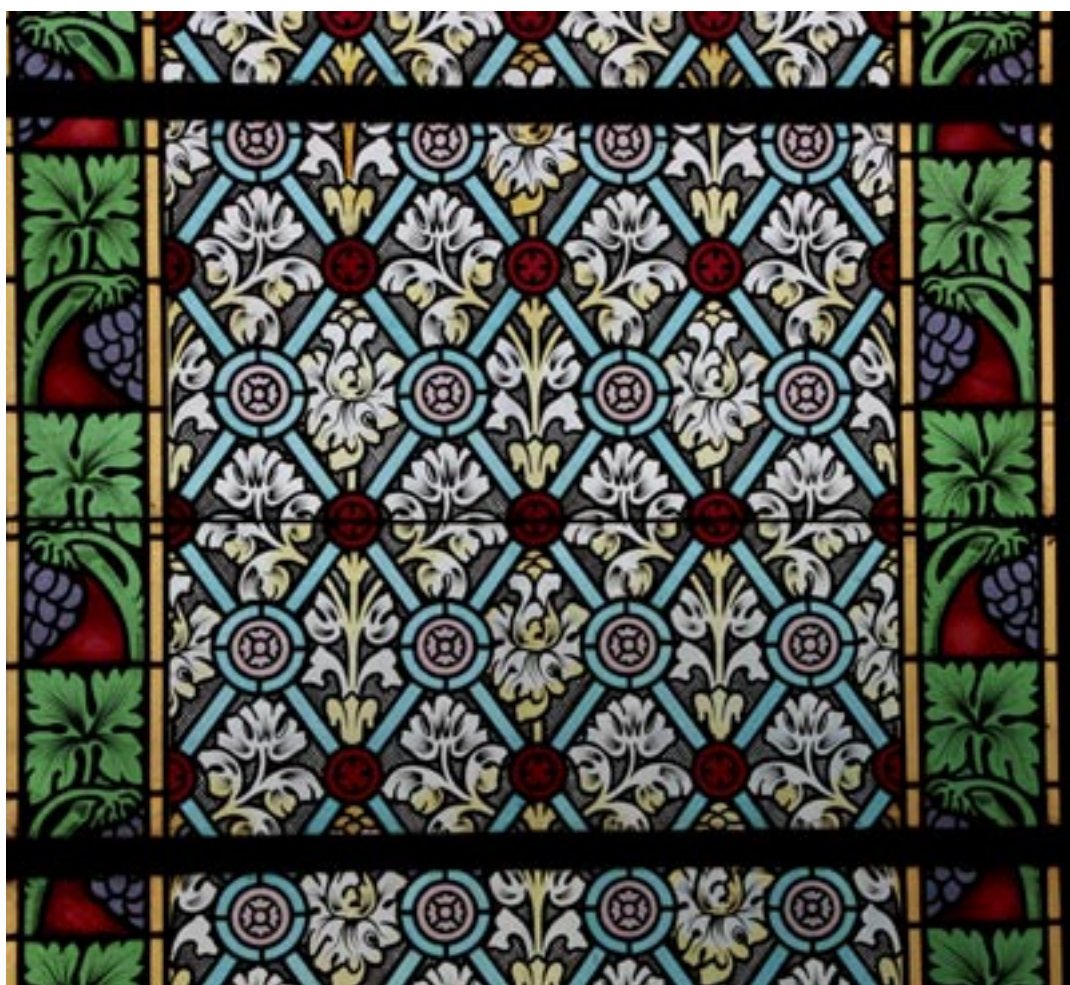
Pohled na malovanou kobercově řešenou vitraj. Vitraj je v ploše zachovalá. Olověná vazba je však uvolněná a výplně se již začínají v ploše deformovat.

Vrchní část vitraje.

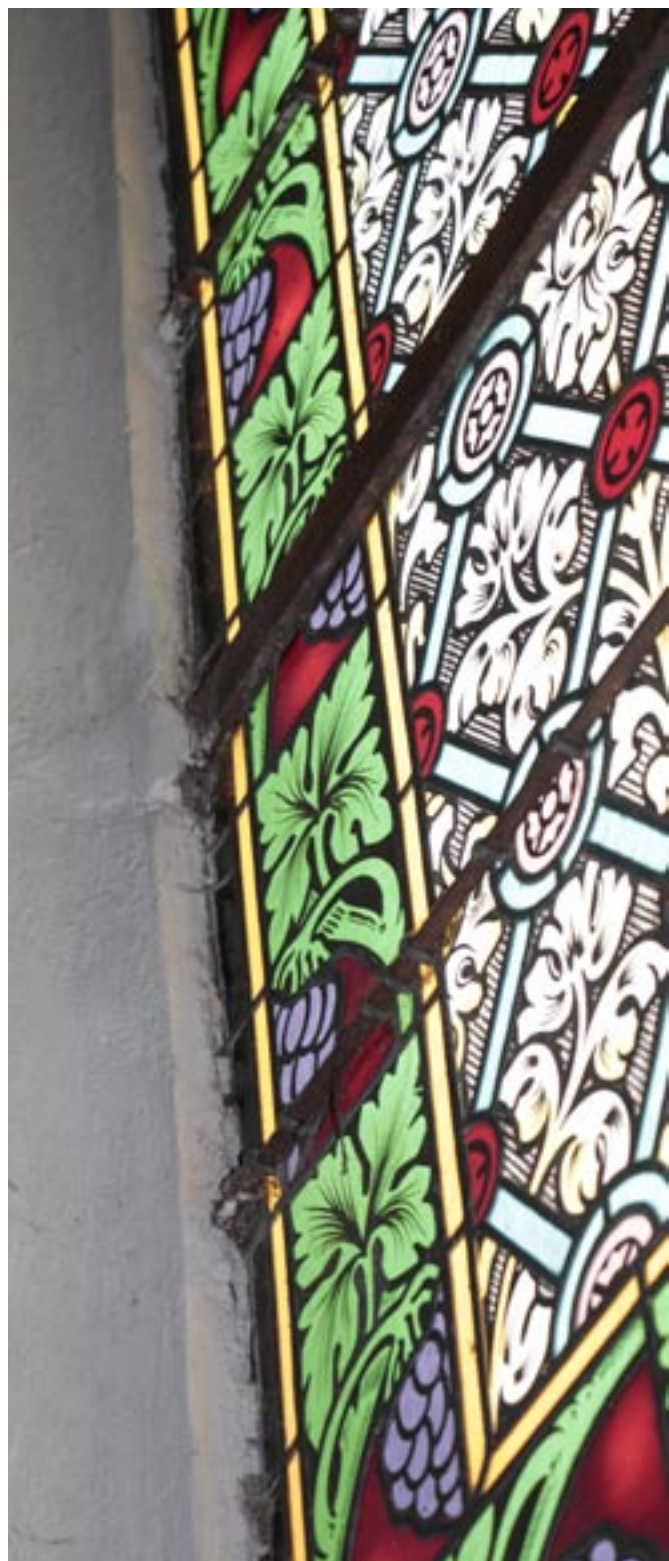
Sřřednř část vitraje.

Spodní část vitraje.

Spodní část spodní výplně s nápisem. Je zde vidět jak je spodek výplně prosedlý.
Detail s podpisem výrobce.

Ukázka stavu vnitřního ostění okna.

Okno VIT10 pohled z exteriéru.

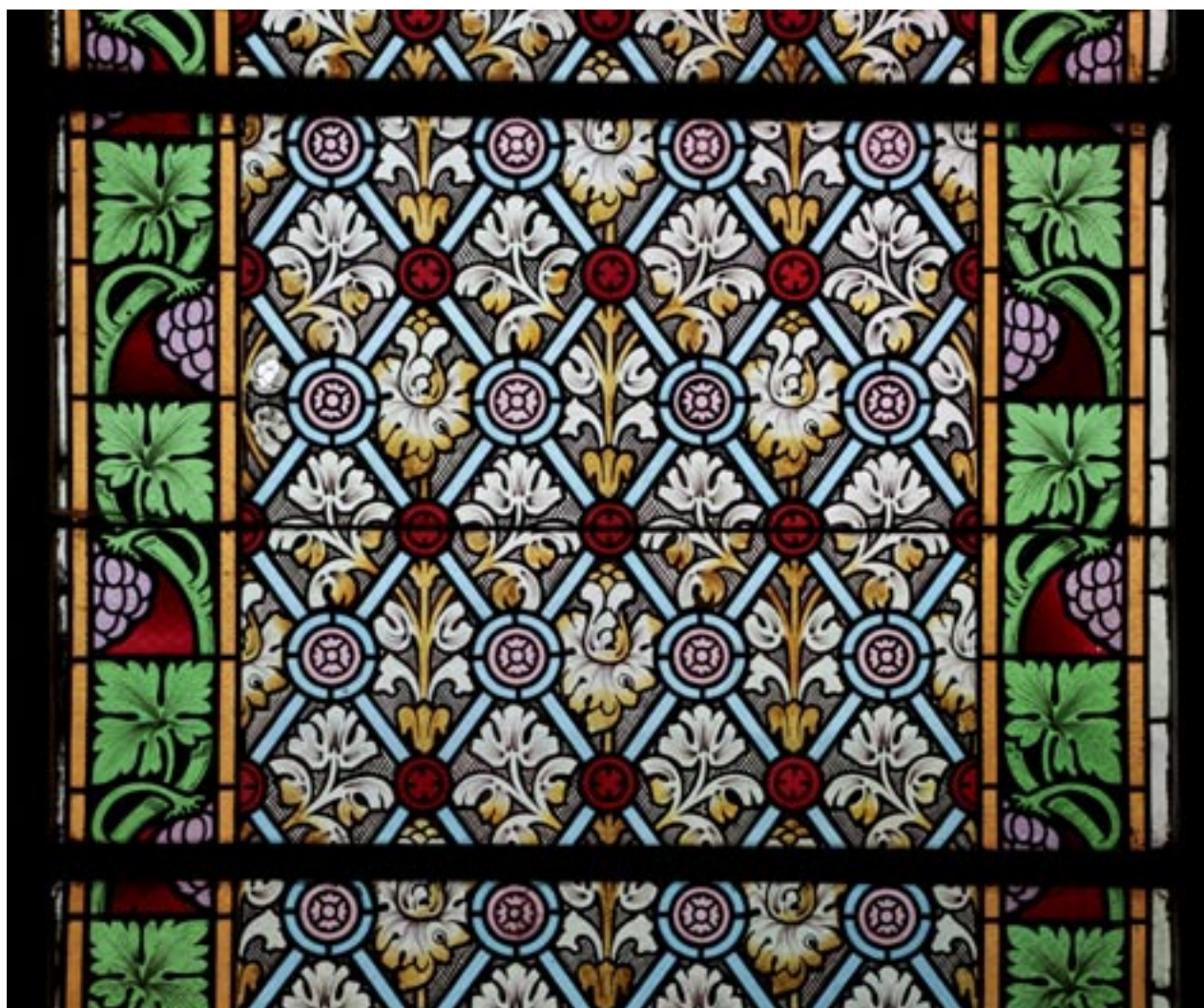
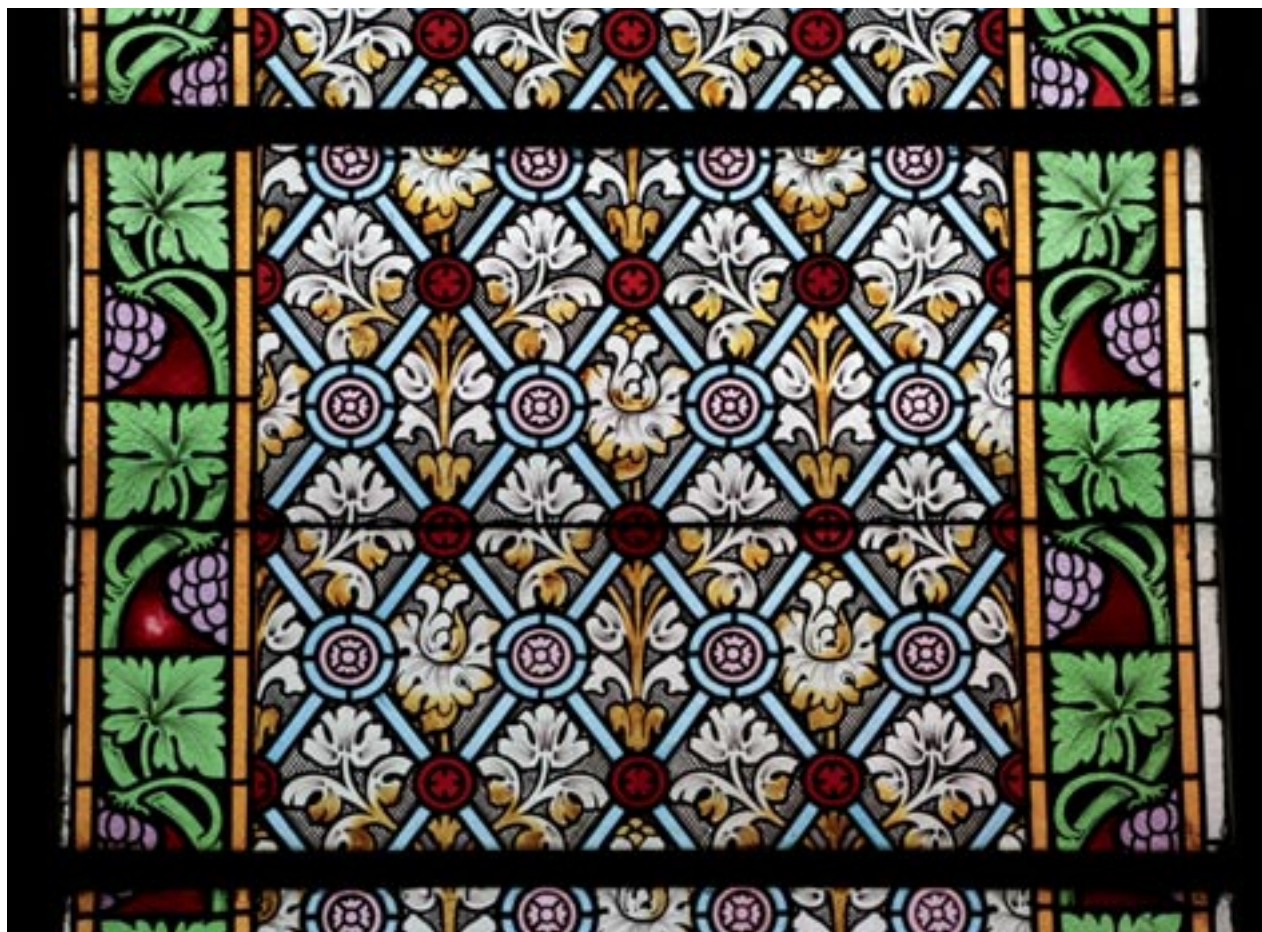
VIT11

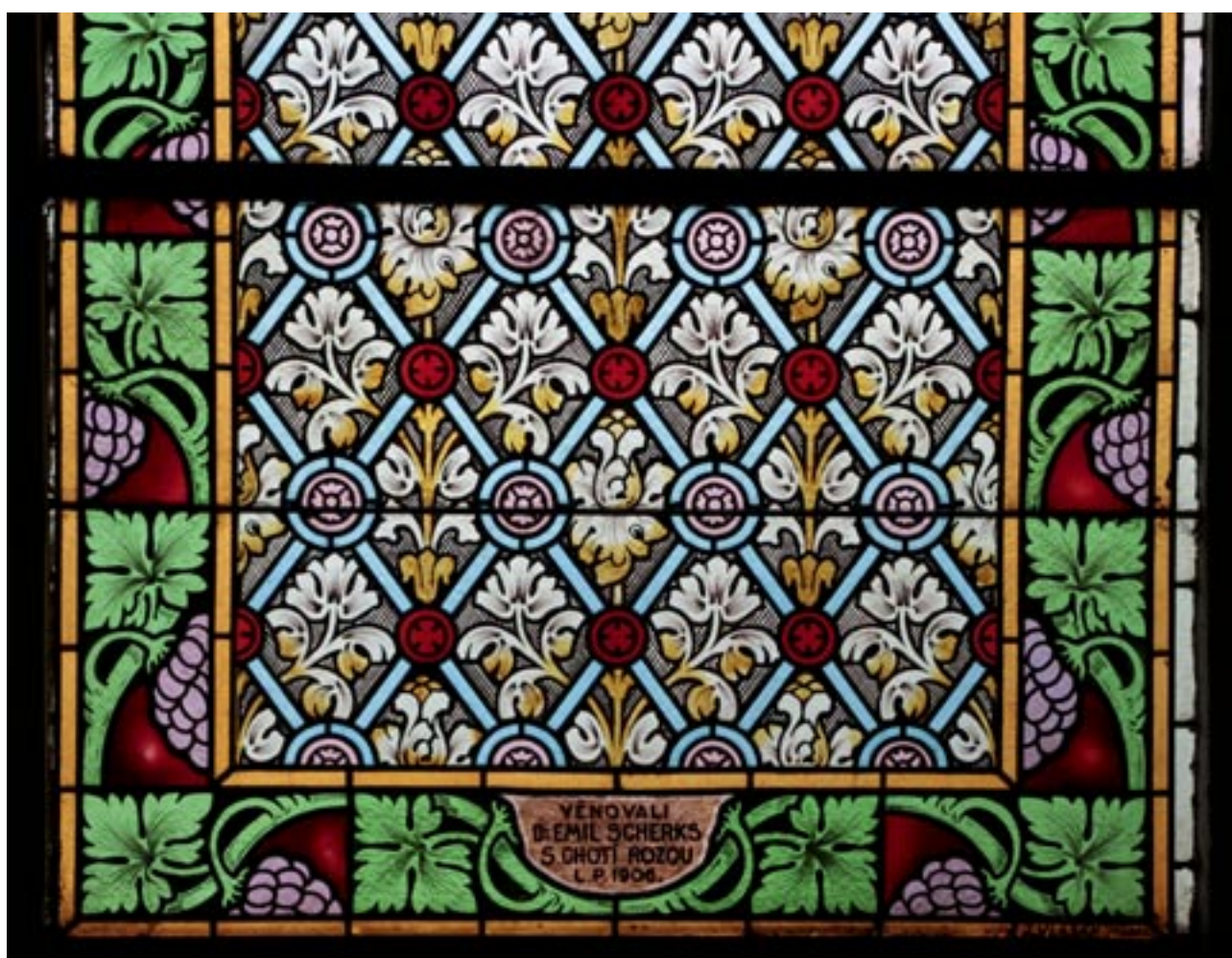
Pohled na malovanou kobercově řešenou vitraj. Vitraj je v ploše zachovalá. Olověná vazba je uvolněná a výplně se již začínají v ploše deformovat. Jeden malovaný díl je poškozený.

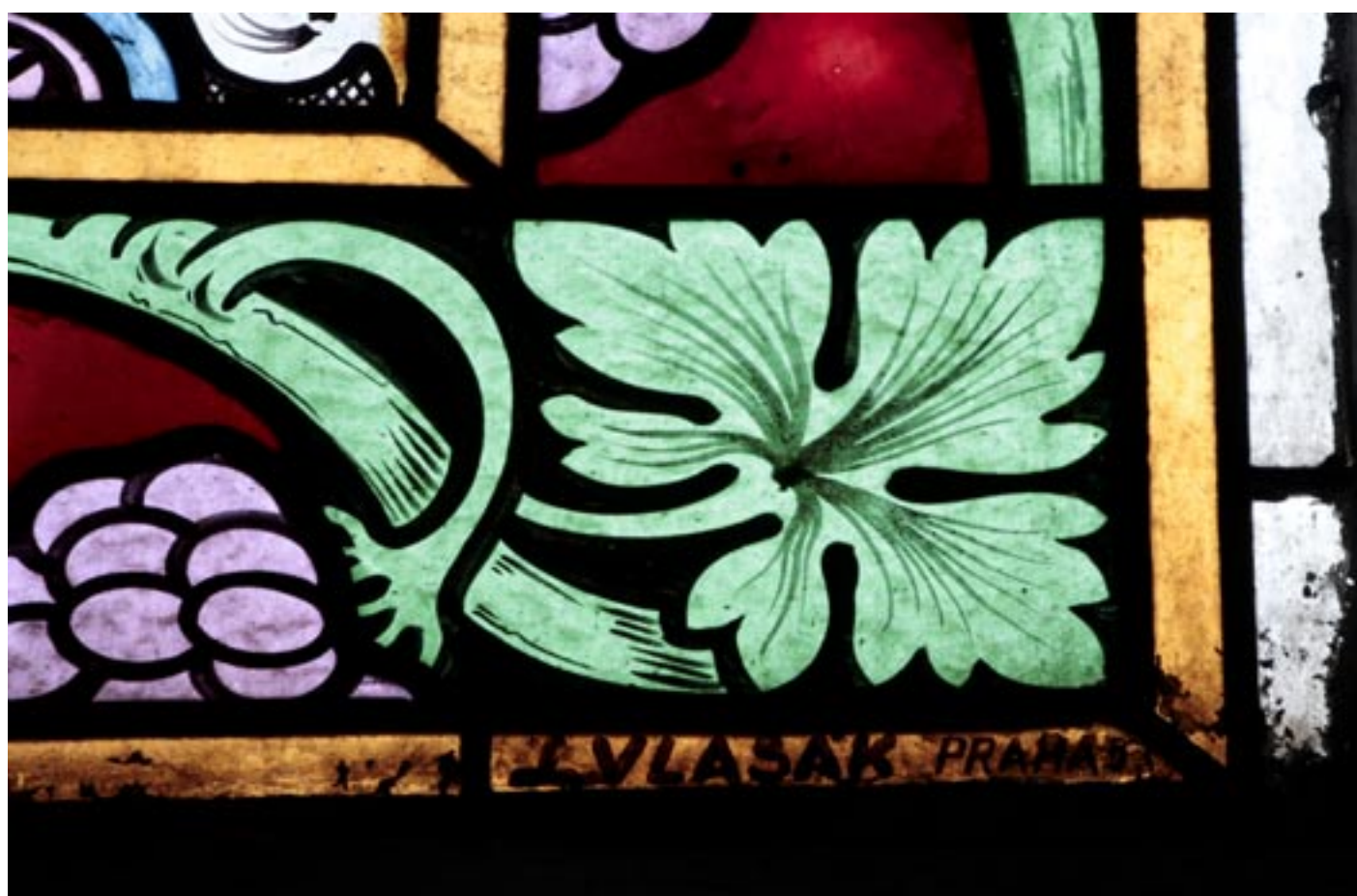
Vrchní část vitraje. Na doplnění oblouku černým sklem, jako je to udělané u vitraje okna VIT10, jím zřejmě již nevyšlo černé sklo.

Střední část vitraje. Jeden malovaný díl je rozbitý.

Detail poškození výplně, spodní výplň s nápisem věnování a podpisem výrobce.

Spodní část výplně s textem věnování. Na snímku je opět vidět, že výplň je dole prosedlá.
V pravém dolní rohu je opět podpis výrobce.

Ukázka stavu kovových prvků

Ukázka stavu ochranných sítí, zajišťovacích lišt a nosných šroubů s maticemi. Zajišťovací matice budou možná ve většině případů srostlé se šrouby.

VIT12

Pohled do zákristie s původním okénkem.

V tomto okně není sice vitraj ale dřevěný původní rám je zasklen ručně vyrobeným sklem. Rám křídla je ještě spojovaný v rozích kolíčky. Ručně vyrobené sklo je osazené do drážek v rámu okenního křídla. Stáří okenního rámu s osazeným ručním sklem odhaduji přibližně na 150 až 200 let.

Pohled na okénko zákristie z vnější strany kostela.